

MULTIFUNKCIONALNA REVITALIZACIJA FABRIKE TEKSTILA „CVETA DABIĆ”
U UŽICU

MULTIFUNCTIONAL REVITALIZATION OF TEXTILE FACTORY “CVETA DABIC”
IN UZICE

Nataša Bošković, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad

Oblast- ARHITEKTURA

Kratak sadržaj – *Ovaj rad istražuje pojam multifunkcionalne revitalizacije, analizirajući napušteni fabrički kompleks tekstilne industrije Cveta Dabić koja se nalazi u Užicu. Izvršena je analiza razvoja fabrike kroz istoriju nakon čega se vrši transformacija kompleksa u svrhu funkcionalne iskorišćenosti i adekvatne prenamene prostora. Zbog toga je prostor podeljen na nekoliko segmenata koji su međusobno povezani. To su: sportsko- rekreativna hala, javna garaža, objekat kulture, multifunkcionalna tržnica, poslovni i kreativni prostor sa komercijalnim sadržajima i igraonica.*

Ključne reči: multifunkcionalni prostor, revitalizacija, fabrika

Abstract – *This paper explores the notion of multifunctional revitalization, analyzing the abandoned factory complex of textile industry Cveta Dabić located in Užice. The development of the factory throughout the years has been analyzed, which caused the complex's transformation to fit functionality and adequate space usage. Therefore, the space is divided into several segments that are interconnected. These are: sports and recreational hall, public garage, cultural facility, multifunctional market hall, business and creative hub with commercial facilities and playroom.*

Keywords: multifunctional space, revitalization, factory

1. UVOD

1.1 Pojam revitalizacije

Revitalizacija podrazumeva vraćanje u život, kao metodološki pristup primenjuje se na nepokretna kulturna dobra kod kojih se moraju rešavati problemi njihove funkcije i potencijala u savremenim uslovima [1]. Kao odabrani metod biološke zaštite bavi se temom očuvanja graditeljskog nasleđa i oživljavanjem napuštenih ili zaboravljenih objekata i spomenika kulture.

1.2 Pojam multifunkcionalnosti prostora

Multifunkcionalni prostor opisuje se kao istinska integracija u vremenu i prostoru koja predstavlja prostor višestruke svrhe na jednom mestu. Ovakvi prostori mogu doprineti privlačenju i vitalnosti različitih zajednica, što im omogućava da deluju kao inkubatori za nove ideje, razmenu znanja, zajedničko iskustvo i eksperimentisanje [2].

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bio dr Marko Todorov.

1.3 Pojam industrijskog nasleđa

Industrijsko nasleđe čine ostaci industrijske kulture koji imaju istorijsku, arhitektonsku, tehnološku i naučnu vrednost, a čine ih industrijske zgrade, pogoni, fabrike, mašine, rudnici, infrastruktura, stambeni objekti za radnike i drugo. Arhitektonsko značenje industrijskog značaja nasleđa se ogleda u kreiranju tipične arhitekture i primerima konstruktivnih sistema i materijala, zbog toga čvrstoća i trajnost, kao i veliki slobodni unutrašnji prostori, čine ove objekte izazovnim za korišćenje. Kako kulturni turizam postaje sve popularaniji, posebno interesovanje usmerava na industrijsku prošlost pojedinog mesta i nekadašnji industrijski kompleksi postaju posećenije lokacije [3].

2. PREDMET I CILJ ISTRAŽIVANJA

Revitalizacija napuštenog industrijskog kompleksa svodi se na proučavanje fenomena multifunkcije objekta odnosno spomenika kulture kojem je prethodilo istraživanje istorijskih okolnosti i analiza postojećeg stanja. Zadatak je bio transformisati kompleks tako da funkcioniše kao tekući prostor sa jasno definisanim segmentima namene prostora. Samim tim, kompleks kao fizička struktura, uokviruje, artikuliše, vezuje, daje na značaju i spaja interesovanje okoline kroz održivu upotrebu. Zbog toga je rad proistekao iz dve faze:

1. Istraživački rad - podrazumeva kompletnu analizu objekta od društveno - istorijskog i tehnološkog konteksta i korišćenja do analize postojećeg stanja i ukazivanja na najveće nedostatke, oštećenja i propadanje fabričkog kompleksa.

2. Projektantski rad - podrazumeva postavljanje parametara i faktora koji utiču na novoprojektovano enterijersko rešenje i potencijalnu namenu prostora u kompleksu.

Cilj istraživanja jeste zadržati stari karakter prostora čija namena i funkcija treba da obezbede održivi razvoj kako objekat ne bi ostao prepušten samom sebi a čiji će dizajn stvoriti prijatnu atmosferu i boravak u datom prostoru. Kroz postavljanje organizacione šeme dato je adekvatno rešenje koje objašnjava arhitektonsku teoriju i praksu kroz funkciju, konstrukciju i formu.

3. ISTRAŽIVAČKI RAD

3.1 Analiza istorijsko - arhitektonskih vrednosti fabrike

Istoriju jednog kraja čine pojedinačne istorije organizacija, društava, ustanova, preduzeća, klubova, zajedno sa

akterima koji su u njima radili. Ova tvrdnja se najbolje ilustruje kroz istorijat Prve užičke tkačke radionice, odnosno tekstilnog zavoda Cveta Dabić, tačnije fabrike “Froteks” u Užicu, koja je kroz skoro čitav vek, od osnivanja do zvaničnog prestanka rada, pisala značajnu istoriju vrednu pažnje i pomena.

Objekti koji čine fabrički kompleks pozicionirani su tako da, svojom strukturom i volumenom, predstavljaju zatvoreni blokovski prostor. Na osnovu istorijskih izvora i činjenica, kako se industrija razvijala, objekti su se nadograđivali, proširivali, a građeni su i novi objekti koji su povezivani sa već postojećim.

Prema mnogim autorima tekstova o industrijskom nasleđu, izgled industrijskih objekata lišen je estetskih vrednosti, jer je namenjen za tehnologiju proizvodnog procesa. Sa druge strane, postoje mnoge industrijske građevine koje poseduju značajne arhitektonsko - stilske vrednosti iako je integralni deo strukture namenjen funkcionalnom procesu. Svaki od perioda u kome se ovaj kompleks razvijao ostavio je sopstveni morfološki stil koji je na kraju uokvirio kompleks i učinio ga prepoznatljivim u urbanoj strukturi grada. Najupečatljiviji objekat je “skrivena” zgrada iz 1901. godine, koja se može sagledati kada se pristupi u fabrički kompleks i predstavlja objekat od kulturne važnosti sa vrlo bitnim istorijsko - stilskim karakteristikama, koji pored dimnjaka predstavlja reperno mesto u analiziranom području [4].

Slika 1. Centralno područje sa fabrikom u prvom planu

Na slici 1 prikazan je kompleks fabrike koji se nalazi u centralnom jezgru grada, neposredno uz desnu obalu reke. Svojom strukturom čini nepravilni izduženi blokovski prostor, koji se sužava na mestu ukrštanja ulica. Fabrika je smeštena na ravnom terenu između, relativno rekonstruisanih, ulica Kneza Lazara i Mališe Atanackovića. Nekada je ulica Lazara Mutapa, prolazila kroz fabrički kompleks, ali danas vodi do ulazne kapije.

3.2 Analiza konstruktivnih elemenata fabrike

Analizom istorijsko - društvenog konteksta utvrđeno je da se konstrukcija fabrike menjala u zavisnosti od razvoja i napretka tehnologije. Objekti su građeni tradicionalnim sistemom masivnih zidova od opeke velikog formata. Kako se kompleks dograđivao i unutrašnja koncepcija prostora menjala, konstrukciju danas čine armirano-betonski stubovi i grede. Čelik i staklo zastupljeni su kod otvora na fasadama. Jednu halu čini konstrukcijski sistem

od čeličnih udvojenih stubova I profila na koje se oslanjaju takođe čelične grede koje nose krovnu konstrukciju sa krovnim prozorima. Ovaj prostor prima najveću količinu sunčeve svetlosti ali je krovni pokrivač znatno oštećen. Sledeći prostori imaju armirano-betonski konstrukcijski sistem koji čine masivni stubovi i kose grede na međusobno jednakom rastojanju i tako vizuelno čine rebrastu tavanicu. Svi konstrukcijski elementi obezbeđuju stabilnost i sigurnost boravka u objektu a kriterijum trajnosti u kompleksu nije u dovoljnoj meri ispunjen zbog spoljašnjih faktora i neodržavanja objekta.

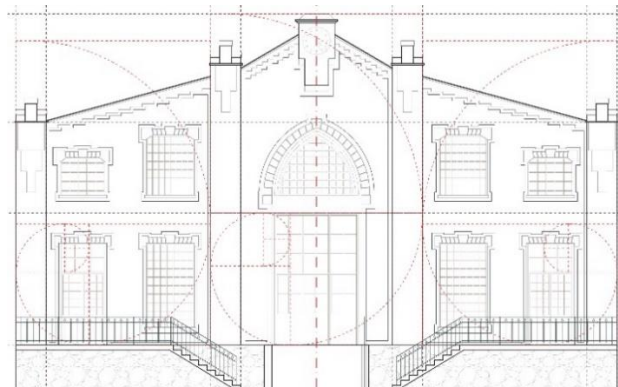
4. PROJEKTANTSKI RAD

4.1 Koncept multifunkcionalne revitalizacije

Osnovni koncept je ideja o spajanju postojećih prostora industrijske arhitekture sa kulturnim, javnim, poslovnim, komercijalnim, rekreacionim sadržajima u domenu očuvanja identiteta kompleksa fabrike i u skladu sa potrebama stanovništva. Kako bi se na najbolji način iskoristila i naglasila istorijska komponenta lokacije, pažnja je posvećena očuvanju i zaštiti centralnog objekta od kulturog značaja da bi se sačuvala ambijentalne vrednosti kompleksa. Na ovaj prostor stavljen je akcenat u smislu originalne reinterpretacije fasade, dok je unutrašnjost svih objekata i njegovih delova rekonstruisana i parafrazirana u savremenim materijalima i oblicima. Pored naglašavanja koncepta forme i materijalizacije, kontrasta novog i starog, revitalizacija ima za cilj funkcionalnu optimizaciju u okviru nove namene, tako da programski sadržaj teče kroz prostornu celinu bez vidljive podele objekta, kao što je označeno na tehničkom prikazu podele fabričkog kompleksa.

4.2 Oblikovni koncept - forma

Projektom nije narušena izvorna forma objekata u smislu velikih konstruktivnih intervencija, dogradnje ili izgradnje novih elemenata van prostornih okvira. Osnovni cilj oblikovanja sveden je na proširenja i dodavanja otvora na fasadi i unutar objekata tako da se uspostavi veza između forme i programa. Na istorijskoj građevini je sprovedena detaljna analiza forme, stilskih karakteristika, podele i proporcijских odnosa.

Slika 2. Tehnički prikaz fasadnog izgleda objekta kulture

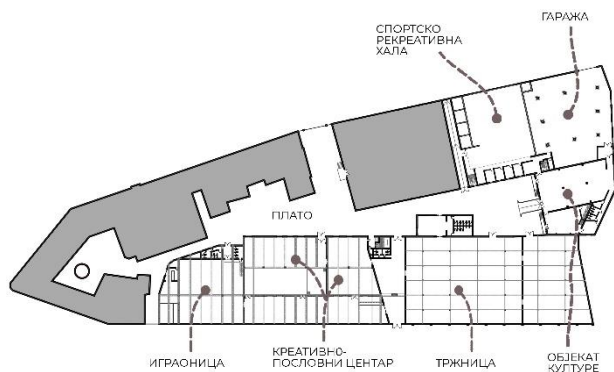
Na slici 2. forma analizirane fasade je vertikalno osno simetrična i deli objekat na dva dela. Takođe se može sagledati kao objekat sa glavnim ulaznim delom sa

rampom i bočnim delovima sa stepenicama, koje dele pilastri po celoj vertikali objekta. Ustanovljen je skladan i harmonijski proporcijski odnos zlatnog preseka koji se može sagledati na fasadi bez sokle. To znači da kamenu bazis služi kao temelj na neravnom terenu koji se pruža prema objektu. Fasada objekta je prepoznatljivog industrijskog stila sa početka 20. veka, primenjivan širom Evrope, a koja je koristila opeku velikog formata, kamenu plastiku na fasadi i kombinaciju čelično - staklenih okvira.

4.3 Prostorno - programski koncept funkcije objekta

Prostor se najbolje ogleda kroz analizu programa i potrebnih sadržaja koji će zadovoljiti različite kapacitete a značaj multifunktionalnosti definišu događaji koji bi se odvijali između različitih programskih okvira.

Osnovu kompleksa čini sportsko - rekreativna hala, garaža, objekat kulture, tržnica, komercijalni sadržaji, kreativno-poslovni hab i igraonica, koji na neki način predstavljaju zone a nisu u potpunosti ograničene jer su u međusobnoj interakciji. Na primer, tržnica se preko dana koristi u komercijalne svrhe, dok se tokom noći može transformisati u prostor kulturnog i zabavnog sadržaja (muzejske postavke ili modne revije). Takođe poslovni prostor može imati namenu "open space" kancelarije ili obrazovne učionice namenjene mlađim korisnicima. Svaki od navedenih programskih sadržaja povezan je sa unutrašnjim mikro-ambijentom koji čini popločani plato sa parternim uređenjem kao zonom odmora. Prostori kao takvi ostavljaju mogućnosti za različite promene kroz koncept tekućeg prostora ukoliko je potrebno proširiti sadržaje za korisnike, organizovati veća kulturna dešavanja, sportske događaje, poslovna okupljanja, kreativne radionice i slične vrste manifestacija.

Slika 3. Tehnički prikaz podele fabričkog kompleksa

U daljem tekstu opisani su prostori kroz navedene segmente u kompleksu fabrike.

4.3.1 Sportsko-rekreativna hala

Na postojećem planu kompleksa u prvom segmentu objekta nalazio se košarkaški teren. Teren je zadržan na istom mestu, ali mu se sada može pristupiti iz različitih pravaca: spolja sa partera, odakle je postojao ulaz, iz objekta kulture i iz prostora garaže. Hala je koncipirana tako da sadrži tribine koje su povezane sa spratnim / galerijskim delom. U prizemlju se nalaze tehničke prostorije ispod tribina, a neposredno uz teren smeštene su kancelarije i ostave neophodne za sportske rekvizite. Na spratu su smešteni sanitarni prostori i svlačionice. Prostor kao takav ima

mogućnost odvijanja različitih sportskih manifestacija i događaja koji može obezbediti kapacitet za preko 250 posetilaca.

4.3.2 Garaža

Nalazi se u delu fabrike sa najmanjim koeficijentom prirodnog osvetljenja. Na postojećoj osnovi u tom segmentu nalazila su se vrata prema ulici, koja su poslužila kao otvor za pristupanje automobila u objekat. Kako je ovaj prostor dosegao svetlu visinu od 7.70 m, a ideja je da se obezbedi veći broj parking mesta, tako je prostor realizovan na 2 etaže, s tim da se na sprat pristupa preko platforme za automobile. Prizemlje javne garaže neposredno je povezano sa kulturnim objektom i sportskom halom.

Sa sprata direktno se može pristupiti na tribine, ili se određeni događaj u hali može posmatrati iz garaže jer su prostori podeljeni transformabilnim staklenim panelima. U segmentu ovog dela fabrike, gde je javna garaža, izveden je značajan konstruktivno - tehnološki poduhvat kako bi se obezbedilo 55 parking mesta koji su neophodni u ovom centralnom području grada.

4.3.3 Objekat kulture

Zbog akcenta na očuvanje kulturnog nasleđa u objekat su smešteni značajni kulturni sadržaji kojima se pristupa sa parternog uređenja, glavnog ulaza u objekat. Kako je istorijsko - društveni napredak uticao na čitav razvoj fabrike, kulturni objekat čini prostorni prikaz svih značajnih vrednosti smeštenih u: glavni deo muzejsko / galerijskog karaktera, interaktivno - obrazovni prostor nalik tkačkoj školi i umetničko / slikarski atelje u potkrovlju.

Muzej sadrži stalnu postavku sa najstarijim vrednim elementima i mašinama koje su krojile istoriju razvoja fabrike, dok je radionica koncipirana kao učionica namenjena tekstilnoj industriji. Kao javna ustanova kojoj je bilo neophodno obezbediti sanitarni čvor i administraciju, ovi prostori su se savršeno uklopili u postojeći okvir objekta. Na potkrovlju u kosinama dodate su prostorije ostave i odlaganja umetničkih tvorevina. Kapacitet prostora procenjuje se na 30 stalnih korisnika ili preko 130 posetilaca manifestacija i događaja u objektu kulture.

4.3.4 Tržnica

Smeštena je u donjem segmentu kompleksa fabrike i može se posmatrati kao dve programske strukture. Prvi prostor je mesto trgovine proizvodima, dok drugi predstavlja uslužnu zanatsku delatnost sa centralnim delom za okupljanje i sedenje. Zbog specifične organizacije, na koju u najvećoj meri utiče postojeća konstrukcija prostor se može transformisati u zavisnosti od potreba i događaja tokom dana tako da čitav kompleks gubi status napuštenog objekta. Na primer, primarna namena ovog segmenta prostora je tržnica, koja je neophodna u ovom delu grada i odvija se u toku dana, dok se tokom večernjih časova u njemu mogu odvijati određene manifestacije i događaji. Stoga je ovaj prostor prikazan kao multifunktionalni sadržaj, čiji je osnovni cilj okupljanje, druženje i obavljanje svakodnevnih potreba stanovništva.

Od namene i transformacije prostora zavisi i kapacitet posetilaca, koji se kreće se od 50 do preko 200 ljudi različite starosne grupe.

4.3.5 Poslovno-kreativni centar

Centar se nadovezuje na ostatak segmenta fabričkog kompleksa duž ulice Kneza Lazara, koji svojom konfiguracijom predstavlja horizontalni pravac pružanja i tok kretanja kroz prostor. Programsku strukturu čine lobby, kancelarijski deo, konferencijska sala, hala za kreativne radionice, kafeterija i biblioteka na spratu. Na mestu koji spaja kreativno - poslovni centar i tržnicu, otvorili smo fasadu tako da bi taj prostor sada predstavljao lobby kao centralni ulaz gde posetioci dobijaju osnovne informacije o sadržaju prostora, odakle mogu dalje pristupiti u ostale programske strukture i plato u kompleksu. Svaki od ostalih prostora međusobno je povezan i može predstavljati celinu ili proširiti potrebu za drugim sadržajem. Zbog toga programski sadržaji nisu fizički razdvojeni, iako se razdvajanje može izvršiti laganim i pokretnim zastorima koji omogućavaju različitu percepciju prostora. Prostor osim poslovno- kreativnog sadržaja ima za cilj podsticanje društvenog i zabavnog načina života povezanog sa sledećim sadržajem - igraonicom. Takođe i ovde, od namene i transformacije prostora zavisi i kapacitet korisnika a kreće se od 230 do preko 400 osoba.

4.3.6 Igraonica

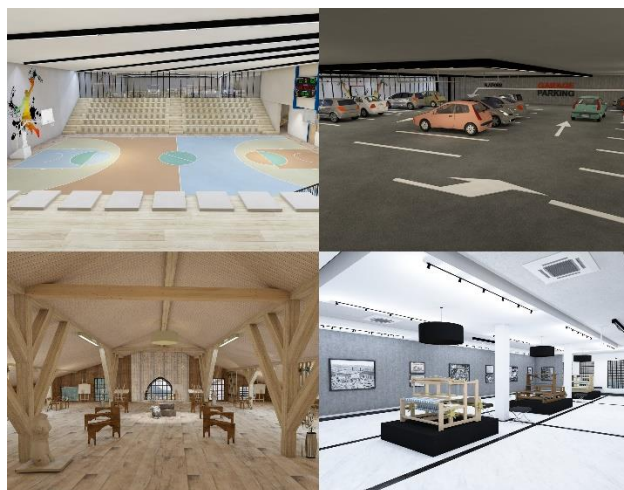
Igraonica je zatvoren zabavni prostor namenjen najmlađim korisnicima, kom se može pristupiti sa unutrašnjeg platoa, druge kapije kompleksa ili poslovno - kreativnog centra. Programski sadržaj čini deo sa trambolinom, toboganom, skejt - parkom, kuglanom i zidom za sportsko penjanje. U prostoru se mogu pronaći različiti mikroambijenti sa interaktivnim mobilijarom kako bi se deca kroz igru družila. Igraonica može primiti do 50 korisnika da bi se nesmetano odvijala zabava i rekreacija kako između dece tako i odraslih.

5. ENTERIJERSKO REŠENJE

Osnovni koncept uređenja enterijera jeste da u prostorijama postoje elementi opreme i mobilijara za predviđene sadržaje, koji se transformišu ili multipliciraju po potrebi. Zbog toga enterijersko rešenje prati jednostavnost linija i fluidna povezanost, koji dozvoljavaju da duh objekta dođe do izražaja. Idejno rešenje enterijera predstavlja proizvod toga čemu on služi, kako se pomoću detalja cirkuliše i kako kompleks teče pomoću različitih sadržaja, programa, instalacija, kontrasta, akcenata i sličnog.

Slika 4. Vizualizacije kompleksa 1

Slika 4. Vizualizacije kompleksa 2

6. ZAKLJUČAK

Revitalizacija industrijskog nasleđa, ali i drugih graditeljskih objekata, koji su izgubili svoju prvobitnu funkciju i koji kao napušteni propadaju, predstavlja izazov u traženju adekvatnog rešenja u cilju očuvanja i vraćanja funkcionalnosti kroz projektovanje novih programskih sadržaja neophodnih u datoj urbanoj sredini. Zbog toga koncept multifunkcionalnosti, osim što predstavlja prostor višestruke svrhe na jednom mestu, znači i povezivanje programskih sadržaja kroz istorijsku celinu čija se vrednost ogleda kroz kulturu, edukaciju, socijalizaciju i zabavu. To znači da napušteni prostori nakon revitalizacije mogu biti značajne reperne tačke u kojima njihove aktivnosti moraju biti pristupačne, transparentne, fleksibilne i dostupne kako bi zadovoljili moderne tendencije i potrebe stanovništva.

Zato glavni cilj multifunkcionalne revitalizacije nameće zadržavanje spoljašnjeg izgleda objekta, uz minimalne intervencije, a akcenat na prostornu strukturu i sadržaj je baziran kroz transformabilni enterijer kompleksa bivše fabrike tekstila „Cveta Dabić”.

7. LITERATURA

- [1] Sladić, M. Graditeljsko nasleđe, očuvanje i zaštita 2, skripte sa predavanja, Departman za arhitekturu i urbanizam, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad
- [2] Brandil, J. & Vejre, H. Multifunctional landscapes: motives, concepts and perceptual, 2004.
- [3] Cizler, J. Industrijsko nasleđe kao potencijal za razvoj grada - reaktivacija neiskorićenih industrijskih objekata u Pančevu, 2011.
- [4] Spasojević A. & Glučević M. Prva užička tkačka radionica od ideje do realizacije, Vek elektrifikacije Užica, 2000.

Kratka biografija:

Nataša Bošković rođena je u Užicu 1994. godine. Osnovne akademske studije iz oblasti Arhitektura i urbanizam završila je 2017. godine na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu, na kom brani i master rad 2020. godine iz studijskog programa Arhitektura, oblast Dizajn enterijera.